

## MÜCBİR SEBEP NEDENİYLE BORCUN İFA EDİLEMEMESİ

### - HUKUK BÜLTENİ -

**BÜLTEN TARİHİ: 20/03/2020**

#### **I. Mücbir Sebep Kavramı**

Dünyada ve ülkemizde yaşanan Covid-19 (Sars-cov-2) salgını nedeniyle birçok borç ilişkisi açısından gündeme gelen veya gelme ihtimali bulunan mücbir sebep (*force majeure*) kavramı 818 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda ("TBK") tanımlanmamış ve sonuçlarına ilişkin özel düzenlemeye yer verilmemiştir. Bununla birlikte, TBK'da farklı sözleşme tipleri içerisinde mücbir sebep kavramına yer verildiği ve buna birtakım sonuçlar bağlandığı görülmektedir. Öte yandan 4735 Sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu m. 10 ve 6491 Sayılı Türk Petrol Kanunu m. 16 hükümlerinde mücbir sebep kavramı ayrı ayrı tanımlanmıştır.

Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu m. 10 hükmünde genel geçer bir tanıma yer verilmemiş, mücbir sebep olarak nitelendirilebilecek hususlar örnek niteliğinde sayılarak benzer nitelikteki başkaca olayların da idare tarafından mücbir sebep olarak nitelendirilebileceği belirtilmiştir. Bu hükme göre, "*a) Doğal afetler. b) Kanuni grev. c) Genel salgın hastalık. d) Kısmî veya genel seferberlik ilânı. e) Gerektiğinde Kurum tarafından belirlenecek benzeri diğer haller*" mücbir sebep olarak nitelendirilmiştir.

Türk Petrol Kanunu m. 16 hükmünde de bazı haller örnek niteliğinde sayılmış, ancak sonrasında genel çerçevesi verilen başkaca hallerinde mücbir sebep olarak değerlendirileceği ifade edilmiştir. Bu hükme göre: "*a) Doğal afetler, b) Savaş hali, c) Kısmî veya genel seferberlik hali, ç) Genel salgın hastalık, d) Faaliyet ve yükümlülüklerin yerine getirilmesini engelleyen ve yükümlünün kendisi dışındaki nedenlerden kaynaklanan diğer benzeri haller*" mücbir sebep niteliğindedir. Kanun maddesi incelendiğinde "d" bendinde esas itibarıyla bir mücbir sebep tanımı yapıldığı görülmektedir. Ancak bu tanımlama dahi tek başına mücbir sebebin tüm unsurlarını içeren bir tanım olmaktan uzaktır.

Tüm sözleşme türleri açısından kanunda herhangi bir şekilde tanımı verilmeyen mücbir sebep kavramı, doktrinde ve yargı kararlarında temel olarak borçlunun borcu ihlâl etmesine mutlak olarak kaçınılmaz şekilde sebep olan, yani öngörülmesi ve karşı konulması mümkün olmayan dışsal (haricî) bir olay olarak tanımlanmaktadır<sup>1</sup>.

#### **II. Mücbir Sebebin Şartları**

Doktrin ve yargı kararlarında yer alan tanım da dikkate alındığında, bir borç ilişkisinde mücbir sebebin gündeme gelebilmesi için şu unsurların bir arada olması gerekmektedir:

- Zorlayıcı Olay.

---

<sup>1</sup> Fikret Eren, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2012, s. 557; S. Sulhi Tekinay/Sermet Akman/Haluk Burcuoğlu/Atilla Altop, s. İstanbul 1993, s. 1002 vd. Kemal Oğuzman/Turgut Öz, C. I, İstanbul 2012, s. 451; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 13.06.2018 T., 2015/1100 E. , 2018/1185 K. (. (Yargıtay Emsal Karar Veri Tabanı)

- Dışsallık
- Kaçınılmazlık ve Öngörülmezlik
- Borcun İfasının İmkansızlaşması
- Mücbir Sebep ile Borcun İmkansızlaşması Arasında İlliyet Bağı Olması

### **A. Zorlayıcı Olay**

Mücbir sebepten bahsedebilmek için öncelikle borçlunun edimini ifa etmesi sürecinde meydana gelen zorlayıcı bir olayın mevcut olması gerekmektedir. Meydana gelen bu olay, insan davranışları dışında gerçekleşen deprem, tsunami, sel, fırtına, volkanik faaliyetler ve benzeri doğa olayları ile gündeme gelebileceği gibi; savaş, iç savaş, isyan, genel grev gibi insan unsurunun ön planda olduğu olaylar şeklinde de gündeme gelebilecektir<sup>2</sup>. Bu sayılanların dışında Yargıtay kararlarında da yer verildiği üzere, bir borcun ifasına ilişkin husus, bizzat kamu otoriteleri tarafından yasaklanmış ise bu halde de mücbir sebepten bahsedileceği kabul edilmektedir<sup>3</sup>.

Günümüzde tüm dünyada ve ülkemizde görülen COVID-19 salgın hastalığı da TBK'da açık bir düzenleme bulunmasa dahi mücbir sebep olarak nitelendirilmelidir. Nitekim birer özel kanun niteliğinde olan Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu ve Türk Petrol Kanunu'nda yer alan mücbir sebep düzenlemelerinin her ikisinde de genel salgın hastalık hali açık şekilde mücbir sebep olarak değerlendirilmiştir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu tarafından verilen bir kararda da salgın hastalık halinin mücbir sebep olarak nitelendirileceği açık şekilde ifade edilmiştir<sup>4</sup>. (Bu konu hakkında COVID-19 salgını özelinde detaylı bilgi için bkz. <http://www.forensislaw.com/blog/koronavirus-salgini-nedeniyle-mucbir-sebep-kavraminin-yargitay-kararlari-isiginda-degerlendirilmesi>)

### **B. Dışsallık**

Bir olayın mücbir neden olarak nitelendirilebilmesi için, bu olayın kişinin kendisinden ya da işletme veya faaliyet alanından kaynaklanmaması gerekmektedir<sup>5</sup>. Burada dışsallık kavramı yorumlanırken olayın vuku bulduğu yerden ziyade olayın kaynağına dikkat etmek gerekmektedir. Örneğin fabrikada bir makinada meydana gelen arıza nedeniyle çıkan yangın mücbir sebep olarak nitelendirilemezken, deprem nedeniyle fabrika binasının çökmesi ve içeride yer alan kişilerin zarar görmesi mücbir sebep niteliğindedir<sup>6</sup>.

### **C. Kaçınılmazlık ve Öngörülmezlik**

#### **1. Kaçınılmazlık**

---

<sup>2</sup> Eren, a.g.e., s. 558.

<sup>3</sup> Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 07.12.1966 T., 1965/844 E. , 1966/313 K. (Kazancı İçtihat Bankası)

<sup>4</sup> İlgili karar için bkz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 27.06.2018 T., 2017/1190 E. , 2018/1259 K. (Yargıtay Emsal Karar Veri Tabanı)

<sup>5</sup> Eren, a.g.e., s. 559.

<sup>6</sup> Eren, a.g.e., s. 559

Bir olayın mücbir sebep olarak nitelendirilebilmesi için gerekli temel unsurlardan birisi de söz konusu olayın objektif ve mutlak bir biçimde kaçınılmaz olmasıdır, yani borçlu her türlü tedbiri almış olmasına ve gerekli tüm çabayı göstermesine rağmen olay meydana gelmiş olmalıdır<sup>7</sup>.

## 2. Öngörülmezlik

Kaçınılmaz nitelikteki bir olayın mücbir sebep olarak değerlendirilebilmesi için bu olayın aynı zamanda öngörülmez olması da gerekmektedir<sup>8</sup>. Öngörülmezlik ile kastedilen esas itibariyle olayın kendisinin öngörülmez olmasından ziyade sonuçlarının öngörülmez olmasıdır<sup>9</sup>. Yargıtay kararlarında da ifade edildiği üzere, sözleşmenin yapıldığı sırada borçlu olayın doğuracağı sonuçları öngörebilecek durumda ise borcun ifa edilmemesi halinde mücbir sebebe dayanılması mümkün değildir<sup>10</sup>.

### D. Borcun İfasının İmkansızlaşması

Sözleşmenin kurulduğu sırada var olan bir mücbir sebep nedeniyle borcun ifası imkansız ise ve bu imkansızlık sürekli bir imkansızlık ise zaten TBK m. 27 hükmü gereği sözleşme kesin hükümsüzdür<sup>11</sup>. Burada imkansızlık ile kastedilen imkansızlığın geçici olması ya da sözleşmenin kurulmasından sonra ortaya çıkması halleridir.

Mücbir sebep sonucunda ortaya çıkan durum, borçlanılan edimin ifasını sürekli bir biçimde imkansızlaştırabilir ki, bu ihtimalde ifaya engel teşkil eden durumun ortadan kalkması kural olarak mümkün değildir. Örneğin, bir parça borcuna konu edilen aracın üçüncü kişilerce kundaklanması sonucunda aracı teslim borcunun yerine getirilmesi sürekli bir biçimde imkansızlaşmıştır. Bu imkansızlık hali hukuki de olabilir, örneğin sözleşmenin konusunu oluşturan edim kanun koyucu tarafından yasaklanan bir eylemi içeriyorsa bu halde de sürekli imkansızlık halinin varlığından bahsedilebilecektir<sup>12</sup>.

Mücbir sebep sonucunda edimin ifası geçici olarak da imkansızlaşmış olabilir. Örneğin olağanüstü bazı nedenlerle gümrüklerin kapatılması, toplu grev gibi hususlar, veya salgın hastalık nedeniyle uygulanan bazı karantina tedbirleri geçici imkansızlığa verilebilecek örneklerdir<sup>13</sup>.

---

<sup>7</sup> Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, a.g.e.,s. 539; Eren, a.g.e. s. 561.

<sup>8</sup> Eren, a.g.e. s. 561.

<sup>9</sup> Eren, a.g.e. s. 561..

<sup>10</sup> Y. 19. HD., K.T. 25.11.2015, E. 2014/20140, K. 2015/15565 ((Yargıtay Emsal Karar Veri Tabanı)

<sup>11</sup> Eren, a.g.e. s. 1300; Oğuzman/Öz, a.g.e., s. 177.

<sup>12</sup> Eren, a.g.e., s. 1299.

<sup>13</sup> Eren, a.g.e.,s. 1300-1301.

Bazı hallerde geçici imkansızlık hali öyle bir durum yaratır ki alacaklının edimi elde etmesi anlamını yitirebileceği gibi imkansızlık halinin ne zaman ortadan kalkacağına ilişkin belirsizlik alacaklının menfaatlerini önemli ölçüde etkileyebilecek niteliktedir. Bu halde imkansızlığa bağlana sonuçlar incelenirken ortada geçici bir imkansızlık söz konusu olsa da, sürekli imkânsızlığa bağlanan sonuçların uygulanması gerekliliği gündeme gelebilecektir<sup>14</sup>. Örneğin uzun süredir devam eden Suriye iç savaşının ne zaman nihayete ereceği belli değilken, bu halin mücbir sebep olarak uygulandığı bir sözleşmede sürekli imkansızlık haline bağlanan sonuçların uygulanması gündeme gelebilecektir. Geçici imkansızlığın söz konusu olduğu bir durumda, mücbir sebebin ortadan kalkması ve dolayısıyla imkansızlık halinin sona ermesi durumunda alacaklının edime olan menfaati ortadan kalkacaksa, sürekli imkansızlık sonuçlarının gündeme gelmesi gerekecektir<sup>15</sup>.

### **E. Mücbir Sebep ile Borcun İmkansızlaşması Arasında İlliyet Bağı Olması**

Mücbir sebebin bir borcun ifa edilememesi nedeniyle ileri sürülebilmesi için meydana gelen mücbir sebep ile edimin ifa edilememesi arasında uygun illiyet bağı bulunmalıdır. Örneğin, elektronik sigara ithalatı yapmak üzere bir şirket ile anlaşılan kişi, elektronik sigaranın ithalatının sonradan yasaklanması nedeniyle sözleşmeden doğan borcunu yerine getiremiyorsa, uygun illiyet bağının mevcudiyetinden söz etmek gerekecektir.

## **III. Mücbir Sebep Nedeniyle Borcun İfa Edilememesine Bağlanan Hukuki Sonuçlar**

### **A. Borcun İfasının Sürekli Olarak İmkansızlaşması Halinde**

Mücbir sebep ortaya çıktıktan sonra edimin ifası sürekli olarak imkansızlaşmış ise bu halde borçlu ortaya çıkan ifa imkansızlığından sorumlu değildir ve RBK m. 136 gereği borç sona erer. Bu ihtimale hukukumuzda kusura bağlı olmayan sonraki imkansızlık da denilmektedir<sup>16</sup>.

Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, nevi telef olmaz (*genus non perit*) kuralı gereği nevi/çeşit borcu söz konusu ise edimin imkansızlaşmasından kural olarak bahsedilemez<sup>17</sup>. Bu kapsamda para borçları da kural olarak nevi borcu olarak nitelendirilmekte olup, para borçlarında da imkansızlaşma söz konusu değildir<sup>18</sup>. Buna karşın edim sınırlandırılmış bir nevi borcuna ilişkin ise, örneğin sözleşmenin konusu sadece belli rekoltenin ürünü olan bitkiler mamuller ise ve o rekolte tamamıyla yok olmuşsa bu halde imkansızlıktan bahsetmek mümkündür.

<sup>14</sup> Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, a.g.e., s. 909; Gökhan Antalya, Borçlar Hukuku Genel Hükümler C. III, İstanbul 2017, s. 205.

<sup>15</sup> Antalya, a.g.e., s. 207 vd.

<sup>16</sup> Eren, a.g.e. s. 1299.

<sup>17</sup> Eren, a.g.e. s. 1042.

<sup>18</sup> Eren, a.g.e., s. 1042.

Mücbir sebep ortaya çıktıktan sonra borçlunun temerrüde düşmesi mümkün değildir, zira temerrüdün söz konusu olabilmesi için edimin ifasının mümkün olması gerekmektedir<sup>19</sup>. Mücbir sebep temerrüdün gerçekleşmesi sonrasında ortaya çıkmış ise bu halde temerrüt durumu sona erer<sup>20</sup>.

Mücbir sebep nedeniyle imkansızlık ortaya çıktıktan sonra edimin ifası imkansızlaşmış ise, borcun ifası imkansızlaşan borçlu TBK m. 136 uyarınca bu konuya ilişkin alacaklıya bildirimde bulunmalı ve zararın artması için gerekli olan önlemleri almalıdır<sup>21</sup>.

Mücbir sebep, sözleşmenin kurulmasından sonra ortaya çıktığında, sonradan meydana gelen imkansızlık hali söz konusu olur<sup>22</sup> ki imkansızlık sürekli bir nitelikte ise edimin aynen ifa yükümlülüğü ortadan kalkar<sup>23</sup>. Sonradan ortaya çıkan ifa imkansızlığı borçlunun kusurundan kaynaklanmadığı için de, aynen ifa borcu sona eren borçlu tazminat ödeme yükümlülüğü altında değildir<sup>24</sup>. Borçlu eğer sözleşme ile özel olarak üstlenmemiş ise, imkansızlaşan edim yerine eline geçen ikame değeri de karşı tarafa vermek zorunda değildir<sup>25</sup>.

Karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde, taraflardan birinin borcu mücbir sebep ve dolayısıyla imkansızlık nedeniyle sona erdiği takdirde, alacaklının da karşı edimi ifa etme yükümlülüğü sona erer. Bu halde imkansızlık nedeniyle borcundan kurtulan borçlu, karşı taraftan bir edim almışsa bu edimi de TBK m. 136 hükmü uyarınca sebepsiz zenginleşme kuralları çerçevesinde bu edimi iade eder. Ancak yine TBK m. 136 uyarınca sözleşme ile veya kanun hükmü ile hasar ve zararın alacaklıya yükletilmiş olduğu durumlarda, alacaklı karşı edimi ifa etme yükümlülüğü altındadır.

### **A. Borcun İfasının Geçici Olarak İmkansızlaşması Halinde**

Ortaya çıkan mücbir sebep nedeniyle borcun ifasının imkansızlaşması her zaman süreklilik arz etmez, bazı hallerde ancak geçici imkansızlık halinden bahsedilebilir. Mücbir sebep nedeniyle geçici bir imkansızlık hali söz konusu ise örneğin ulaşım yollarının ya da gümrük kapılarının geçici bir süreliğine kapatılması veya toplu grev söz konusu ise geçici imkansızlık vardır ve bu halde borçlu kural olarak halen borcunu ifa etmekle yükümlü olup temerrüt hali gündeme gelir<sup>26</sup>. Bu halde alacaklı halen borçludan edimin ifasını talep edebilir, ancak ifa talebi imkansızlık halinin ortadan kalkacağı ana kadar ertelenir.

---

<sup>19</sup> Eren, a.g.e., s. 1092.

<sup>20</sup> Eren, a.g.e., s. 1092.

<sup>21</sup> Antalya, a.g.e., s. 361.

<sup>22</sup> Eren, a.g.e., s. 1300-1301.

<sup>23</sup> Antalya, a.g.e., s. 366.

<sup>24</sup> Eren, a.g.e., s. 1303.

<sup>25</sup> Eren, a.g.e., s. 1304-1305.

<sup>26</sup> Eren, a.g.e., s. 1301.

Hal böyle olmakla birlikte geçici imkansızlık halinde alacaklı imkansızlık halinin bitmesini beklemekle yükümlü olmayıp dilediği takdirde TBK m. 123 vd. hükümlerine dayanarak karşılıklı tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde temerrüde bağlı kendisine tanınan haklarını kullanabilir<sup>27</sup>. Bu halde alacaklı, dilediği takdirde sözleşmeden dönme hakkını kullanabilir.

**Saygılarımızla**

**Forensis Hukuk Bürosu**

**Not:** Bültenimizde yer verilen açıklamalar, ilgili mevzuat çerçevesinde konuyu genel hatlarıyla ele alır tarzda hazırlanmıştır. Size özel detaylı bilgi için Büromuzla bağlantıya geçmenizi tavsiye ederiz.

---

<sup>27</sup> Eren, a.g.e., s. 1301.